

Rea Richard
Vorbereidingsjaar Archeologie en Kunstwetenschappen

Werkcollege Archeologie
2018-2019

Historiografische analyse: Stadsarcheologie in Vlaanderen

“Wie geen geheugen heeft bestaat niet, wie het kwijt is bestaat niet langer, wie het verwaarloost zet zijn voortbestaan op het spel.” (Theo Holleman in Bieke Hillewaert, 2006)

1. Algemeen

Om beter te duiden wat stadsarcheologie precies is, wil ik eerst de onderzoeksmethode (het archeologisch onderzoek) en het onderzoeksobject (de stad) belichten. Vervolgens leg ik het ontstaan uit van de Europese stadsarcheologie, heb ik het over de situatie in de Vlaamse steden en belicht ik de werking en ontstaansgeschiedenis van enkele archeologische stadsdiensten. Tenslotte formuleer ik de evolutie van de stadsarcheologie en de werkpunten voor de toekomst.

1.1 Archeologie?

Stadsarcheologie of *Urban Archaeology* is de archeologie **van en in** de stad en is een “bijzondere vorm van stadshistorisch onderzoek” (De Witte, Laleman & Oost 1990, p. 197). Het biedt aan onderzoekers een uitbreiding van het schriftelijke archief van de stad (wanneer dat aanwezig is) en geeft ons een diepere inkijk in het verleden van de bewoners en in de stedelijke ontwikkeling. Stadsarcheologie brengt specifieke uitdagingen met zich mee, zo kunnen we in een stedelijke context zelden spreken van een eenvoudige stratigrafie en kunnen er meestal geen opgravingen verricht worden in een open vlak. Door de geleidelijke verhoging van de grondwaterspiegel is de bewaringstoestand over het algemeen van een goede kwaliteit (Wouters 2006, p. 5)

Het onderzoek beperkt zich in een stadscontext tot de ruimte waarin toekomstige bouwwerkzaamheden plaatsvinden. Wanneer er bouwprojecten in een historische stadskern opgestart worden is dit, sinds de wet van Malta (la Valetta 1992), een unieke kans om extra informatie in te winnen over het stadsverleden. In 2000 stelde het Cultural Heritage Committee zelfs het '*Archaeology and the urban project: a European code of good practice*' op. Hierin wordt een vlotte samenwerking tussen verschillende autoriteiten enerzijds en de archeologen anderzijds gepromoot (Wouters 2006, p. 5).

De bron van nieuwe informatie over de bewoners en de ontstaansgeschiedenis zijn natuurlijk de materiële resten uit het verleden, die het “stedelijk bodemarchief” van de stad vormen (De Witte, Laleman & Oost 1990, p. 197). Dit archief kan in zijn oorspronkelijke staat wel maar een keer gelezen worden, het is dus van cruciaal belang dat de documentatie van de vondsten op de juiste manier gebeurt. De stadsarcheoloog kiest het onderzoeksobject meestal niet uit wetenschappelijke overwegingen maar het biedt zich

aan in noodsituaties (als het dreigt verloren te gaan) of wanneer er een bouwproject gepland wordt. Vaak moeten er door gebrek aan tijd en financiële middelen keuzes gemaakt worden en kan in veel gevallen niet alles even goed bestudeerd worden.

1.2 Stad?

Het onderzoeksobject van de stadsarcheoloog is natuurlijk de stad, maar hoe kunnen we dit begrip het best definiëren? Hoe begrenzen we dit gebied? In recent onderzoek vermijdt men steeds meer en meer enge omschrijvingen. We kunnen namelijk verschillende criteria hanteren om een stad te onderscheiden van andere nederzettingvormen (juridisch, morfologisch, sociologisch, cultureel,...) en 'de stad' bestaat eigenlijk niet. Elke stedelijke context is verschillend en heeft zijn eigen structuur, ontwikkelingen, heden en verleden. Daarom is het belangrijk dat het steeds gaat om een totaalonderzoek, ook al is dit een meerjarenproject. Of het nu om een kleine of grote opgraving gaat, de volledige stad en de nabije omgeving worden beschouwd als het onderzoeksterrein. De stadsarcheoloog beschouwd de site best als een 'levend wezen': "Stadsarcheologie vraagt een permanente, actieve integratie in de hedendaagse stadsontwikkeling" (Laleman 1999, p. 453). Hoe meer onderzoek er gevoerd wordt hoe beter we een stadsgeschiedenis kunnen reconstrueren.

2. Historiografie van de stadsarcheologie

2.1 Europa

Stadsarcheologie is in Noordwest-Europa een vrij recent begrip. De eerste 'stadsarcheologen' hadden in het begin enkel aandacht voor grote gebouwen zoals kastelen, kerken, abdijen,... Traditioneel werd er dan ook vooral onderzoek gedaan naar het middeleeuwse verleden van steden, omdat er (meer) geschreven bronnen aanwezig waren. De relatie tussen de onderzochte structuren en hun locatie kwam toen wel aan bod, maar de stad zelf werd pas veel later een onderzoeksobject (Laleman 1999, p. 454).

De echte pioniers op het vlak van Europese stadsarcheologie situeerden zich in Oslo (Noorwegen) en Novgorod (Noordwest-Rusland). In Zweden werden rond 1870, bij het aanleggen van een nieuwe spoorweg, sporen van het middeleeuwse Oslo ontdekt. De rapportering en documentatie van dit onderzoek ziet men als het begin van de moderne

stadsarcheologie in Europa. In Novgorod werd vanaf 1932 systematisch archeologisch onderzoek verricht. Het was een belangrijke stad van de 10de tot de 15de eeuw en dit weerspiegelde zich in de bodem. Men kon heel goed de verschillende bewoningslagen onderscheiden en veel organische resten bleven goed bewaard. Pas tijdens de opgravingen in Novgorod werd duidelijk dat we dankzij dergelijke onderzoeken een zeer gedetailleerde reconstructie van het verleden van de stad en haar bewoners kunnen opstellen en dat stadsarcheologie een schat aan informatie oplevert. De onderzoeken in Novgorod en Oslo bevatten beide volgens Marie Christine Laleman, stadsarcheoloog en professor stadsarcheologie in Gent, essentiële kenmerken van het hedendaags stadsarcheologisch onderzoek. In Oslo deed men noodonderzoek tijdens een bouwproject en in Novgorod leerde men voor het eerst het belang van de stadsbodem als historische bron kennen (1999, p. 455).

Na WOII werden dezelfde opgravingsmethoden als in Novgorod en Oslo gebruikt bij de reconstructiewerken in Europa. Omdat grote delen van steden en soms hele stadskernen volledig verwoest werden door bombardementen zag men zich genoodzaakt eerst onderzoek te verrichten voor men aan wederopbouw kon beginnen. De meeste studies werden gedaan in Duitsland, Polen en de vroegere Sovjet-Unie. Een voorbeeld hiervan is Gdansk (Polen), tijdens het onderzoek naar de ontwikkeling van de stad ontstonden er nieuwe vragen en werd de nadruk gelegd op de gehele geschiedenis van de nederzetting (Laleman 1999, p. 456).

Hiermee werd tijdens de jaren veertig het belangrijkste uitgangspunt van de stadsarcheologie vastgelegd. De bodemvondsten werden bestudeerd in het licht van de nederzettingsarcheologie van een stad, waardoor er voor het eerst meer beroep gedaan werd op natuurwetenschappen zoals geologie, dendrochronologie, biologie, ... (Laleman 1999, p. 456).

Een ander voorbeeld van nederzettingsarcheologie ontstond in Bergen (Noorwegen) waar in 1955 een grote stadsbrand woedde. Het houten havenkwartier brandde volledig af waardoor men uitgebreid onderzoek kon doen naar de ontwikkeling van de kustlijn tijdens de 12de tot 15de eeuw. Dit betekende het begin van de *Waterfront Archaeology*, het onderzoek van steden die aan water gelegen zijn (Laleman 1999, p. 456).

De tweede grote doorbraak in de stadsarcheologie, na WO II, kwam tijdens de jaren zestig. Men besliste toen in veel landen om historische binnensteden 'op te kuisen'. Dit

ging gepaard met enorme bouwprojecten waarbij het bodemarchief in gevaar kwam. De nieuwe bouwtechnieken waren immers veel destructiever en tijds-efficiënter dan alle voorgaande methodes. De archeologie moest een nieuwe werkwijze bedenken om antwoord te bieden op de massa-destructie van het bodemarchief.

De belangrijkste voorbeelden hiervan zijn de Engelse steden, Winchester, York en London. In Groot-Brittannië ontstonden meer maatregelen om het verlies van kennis over het stadsverleden tegen te gaan. In 1969 werd er daarom door de Council for British Archaeology een onderzoek opgestart naar de '*erosion of history*' en in 1972 publiceerde C. Heighway de resultaten in *The erosion of history: archaeology and planning in towns*¹ (Laleman 1999, p. 457.) Tijdens de vroege jaren '70 werden de zogenaamde *Rescue Units* opgericht en in Oxford werd in 1975 voor het eerst een internationaal congres ingericht met als thema 'archeologie in Europese steden'. Zo groeide de interesse voor stadsarcheologie ook in andere Europese steden, al was de schaal van de onderzoeken meestal beperkter dan in Groot-Brittannië. De onderzoeksinitiatieven gingen bijna in alle gevallen uit van de stad zelf (Laleman 199, p. 457).

Een sturende gedachte voor de stadsarcheologie in de jaren '70 is volgens Laleman het 'reddingsidee'. Overal in Europa leverden archeologen enorme inspanningen om alle bodemvondsten te redden waardoor enorme archieven ontstonden, terwijl de interpretatie van de gestockeerde artefacten achterwege bleef. Pas in de jaren tachtig stelden onderzoekers deze praktijken in vraag en werd de klemtoon terug gelegd op wetenschappelijke doeleinden in plaats van op reddingsacties (1999, p. 457).

In de Scandinavische landen ontstond eveneens in de jaren '70 een nieuwe ontwikkeling, de overheid stelde in verschillende steden een inventaris van alle historische, archeologische en planologische data op (Laleman 1999, p. 458). Op die manier werden de archeologische gegevens gelinkt aan stedenbouwkundige en ruimtelijke ontwikkeling.

Voor een uitgebreid overzicht van de geschiedenis van de stadsarcheologie in Europa en België kunnen we het hoofdstuk "Stadsarcheologie" van Marie-Cristine Laleman in het boek *Hoe schrijf ik de geschiedenis van mijn gemeente* lezen. Dit werk dateert ondertussen van 1999, een meer hedendaagse ontwikkelingsgeschiedenis ontbreekt tot op heden.

1 C. Heighway, *The Erosion of History: Archaeology and planning in Towns*. London 1972.

2.2 Vlaanderen

De evolutie van de stadsarcheologie kende in Vlaanderen een gelijkaardige ontwikkeling als in de rest van Europa. Het archeologisch onderzoek in steden floreerde in de jaren zeventig, mede onder impuls van het Britse onderzoek *Erosion of History*. De institutionalisering van de stadsarcheologie was een feit toen in een aantal Vlaamse steden archeologische diensten werden opgericht. Gent (1975), Brugge (1977), en Antwerpen² kwamen eerst, later volgden Maaseik (1984) en Mechelen (2004) (Ameels en Dewilde 2007-2012).

Voor de oprichten van de stedelijke archeologische diensten werd er ook al archeologisch onderzoek verricht maar dat was vooral toegespitst op het bestuderen van historische gebouwen of geïsoleerde opgravingen. In een rapport over de archeologie in België tussen 1954 en 1973³, zei A. Matthys dan ook dat opgravingen in een stedelijke context toen eerder zeldzaam waren (Laleman 1999, p. 459)

In andere Vlaamse steden worden de opgravingen ingericht door Vlaamse universiteiten of door het Instituut voor het Archeologisch Patrimonium, nu het Vlaams Instituut voor Onroerend Erfgoed. Voorbeelden hiervan zijn Zoutleeuw (KUL), Ieper, Oudenaarde, Aalst, Oostende en Tongeren (IAP/ VIOE). In Kortrijk verzorgt een groep van amateurarcheologen de opgravingen. Soms worden er tijdelijke archeologische diensten of teams opgericht, maar bleven de instellingen niet bestaan. Dit was het geval in Ieper (1988-2002), Leuven (1980-1990) en Dendermonde (2002-2008). Buiten de bovengenoemde instellingen zijn ook andere diensten actief in de stadsarcheologie, het gaat dan regionale, provinciale en gemeentelijke organen of projectarcheologen en onderzoeksprojecten (Ameels & Dewilde 2007-2012). Zottegem wordt apart vermeld omdat er daar onderzoek gedaan wordt sinds de opening van het Archeologisch Museum voor Zuidoost- Vlaanderen. In andere gevallen gaat het om tijdelijke projecten zonder achterliggende structuur of duidelijke plaats in het onderzoeksproces. Het gaat dan eerder om archeologisch onderzoek in een stedelijke context dan om stadsarcheologie.

Het meeste recente overzicht van alle stadsarcheologische diensten in Vlaanderen,

² Vanaf 1973 was er een stadsarcheoloog werkzaam in Antwerpen, die instelling ontstond in 1983.

³ A. Matthys, "L'archeologie medievale en Belgique. Etats des recherches et bibliographie 1945-1972" in *Zeitschrift für Archäologie des Mittelalters* 3, Köln 1975, p. 261-303.

geschreven door Vera Ameels en Marc Dewilde, kunnen we terugvinden op de website www.onderzoeksbalans.onroerendergoed.be.

In de volgende hoofdstukken bespreek ik eerst apart de Vlaamse pionieren, Antwerpen, Brugge en Gent en dan overloop ik de situatie van Mechelen en Maaseik.

2.2.1 Antwerpen

Voor de evolutie van de stadsarcheologie in Antwerpen kunnen we een tijdslijn opstellen die ongeveer gelijk loopt met de ontwikkelingen in de rest van Europa. Het eerste stadsarcheologische onderzoek vond plaats in 1952 onder leiding van Adelbert Van de Walle. Hij deed onderzoek naar het ontstaan en de ontwikkeling van het middeleeuwse Antwerpen. De studie leverde spectaculaire resultaten maar een interpretatie en verwerking van de vondsten bleef uit en het rapport werd zelfs nooit gepubliceerd. Tijdens de jaren '60 gebeurden er weinig stadsarcheologische opgravingen. Onder invloed van de vooruitgangsgedachte werd er immers vooral aan nieuwbouw gedaan zonder dat men al te veel stil te stond bij de destructie van het bodemarchief. Pas in 1973 werd er voor het eerst een stadsarcheoloog aangesteld. De opgravingen bleven echter nog beperkt tot noodingrepen tot in 1987 wanneer er een keerpunt komt in het denken over stadsarcheologie. Vanaf dan investeert de stad meer tijd en middelen in degelijk onderzoek en ontstaat er een eerste bewustwording bij het grote publiek. Tijdens de jaren '90 bemoeilijkten de vele noodingrepen nog wel een gestructureerde archeologische werking en was er nood aan een georganiseerde aanpak. De tentoonstelling 'Blik in de bodem' zette de stadsarcheologie in Antwerpen in de kijker en lokte een groot aantal bezoekers. De dienst bracht vanaf dan tot in 2006 eigen publicaties uit onder de naam : *'Berichten en Rapporten over het Antwerps bodemonderzoek en de monumentenzorg'* (BRABOM). Vanaf 1995 is er, dankzij een verhuis, een betere samenwerking met de dienst ruimtelijke ordening. Na de eeuwwisseling steunde de Vlaamse Overheid de stad Antwerpen bij het opstellen van een archeologische inventaris, een archeologische advieskaart die de wisselwerking met andere stadsdiensten nog gemakkelijker moet maken.

Leidende archeologen en beleidsmakers op het vlak van stadsarcheologie in Antwerpen zijn oa Johan Veeckman, adjunct-coördinator archeologie en monumentenzorg, en Tim Bellens, consulent archeologie verbonden aan de stad Antwerpen.

2.2.2 Brugge

In 1977 werd in Brugge de Stedelijke Archeologische Dienst opgericht als onderafdeling van de stedelijke musea. De Brugse onderzoeksmethode verschilt van die in andere steden omdat ze zich niet beperkt tot de stadskern, maar ook de ruime rand betreft in hun opgravingen. Volgens de Brugse stadsarcheologe Bieke Hillewaert kan de stad “immers alleen begrepen worden als de relatie met het Hinterland eveneens bestudeerd wordt” (Hillewaert, 2006, p. 25). Tijdens de eerste twintig jaar van het bestaan van de archeologische stadsdienst richtten de onderzoekers hun blik vooral op de stadskern. Voorbeelden van die opgravingen zijn het graf van Maria van Bourgondië, de site van de Brugse Brug en de looikuipen van de leerlooiers in de omgeving van de Eeckhoutstraat en de Garenmarkt (Hillewaert, 2006, p. 25). Pas vanaf 1996 deed men ook gestructureerd onderzoek in de Brugse rand. Het grote voordeel van deze opgravingen is dat er meer informatie bewaard blijft die in een verstedelijkte context verloren gaat. Zo werden er drie concentrische grachten uit de Bronstijd gevonden en een waterput die gedateerd kon worden in de jaren 80 van de eerste eeuw na Christus.

In 2004 werd de Stedelijke Archeologische dienst vervangen door **Raakvlak**, de Interlokale Vereniging voor Archeologie in Brugge en Ommeland. Deze dienst werd opgericht om intergemeentelijke samenwerking te bevorderen en financieel te ondersteunen. De naam raakvlak is afgeleid van het raakvlak of de grens tussen de polders en de zandstreek, de verbindende factor van het gebied (Hillewaert, 2006, p. 26). De samenwerkingsverbanden betekenen natuurlijk niet het einde van de archeologie in het stadscentrum. Het onderzoek van het volledige regionale bodemarchief laat immers een beter begrip van het verleden de hele streek toe. Opmerkelijk is dat Raakvlak samenwerkt met mensen uit diverse tewerkstellingssectoren: personen met een werkstraf, kansarmen, stagiairs en vrijwilligers. In 2006 verhuisde Raakvlak naar de Pakhuizen aan de Komvest in Brugge, een overblijfsel van de historische handelsactiviteit langs de Oostendse Vaart. In de nieuwbouw-structuur van dit monument werden de archeologische dienst, de erfgoedcel en een depot ondergebracht. De nieuwe ruimtes moeten algemene samenwerking van verschillende diensten en archivering en verwerking van vondsten bevorderen.

In Brugge is er ook een archeologisch museum dat reeds tijdens het einde van de 19de

eeuw vondsten verzamelde. Het Bruggemuseum – Archeologie geeft Raakvlak de kans rechtsreeks met het publiek in contact te komen.

2.2.3 Gent

De stadsarcheologie van Gent kan men net als die van Antwerpen en Brugge plaatsen in een groter Europees kader. Vanaf ongeveer 1850 tot aan WOI werd archeologie wel beoefend door verzamelaars van speciale of zeldzame objecten maar van beschrijving of analyse was er nagenoeg geen sprake. Er bestonden speciale verenigingen en publicaties⁴ voor wie interesse had in het materiële verleden van de stad (Laleman, 2006, 7).

Vanaf WOI tot in de jaren 1970 was de interesse voor het verleden van de stad Gent bijna verdwenen. Dit reflecteerde zich in de opleidingsprogramma's van de Gentse Universiteit waar de eigen stadsarcheologie toen niet aan bod kwam (Laleman, 2006, p. 8). Er waren wel een aantal grootschalige projecten die niet zonder verdienste bleven: het kerkenonderzoek van Firmin De Smidt (1904-1983), de studie van het Gravensteen door Adelbrecht Van de Walle (1920-2006) en de opgravingen naar het Romeinse verleden van Gent door de Gentse Rijksuniversiteit en Sigfried Jean De Laet (1914- 1999) (Laleman, 2006).

Vanaf 1 juni 1975 kwam er in Gent een vernieuwde interesse in stadsarcheologisch onderzoek dankzij de oprichting van De Dienst Archeologie en Historische Monumenten (DAHM) en de opgravingen in de oostelijke buitentuin van de Sint- Pietersabdij die al sinds 1973 aan de gang was. Gent was de eerste in Vlaanderen die stadsarcheologie institutionaliseerde. Het referentiekader met betrekking tot de werking van de dienst kwam van steden als Douai, Oxford en Rotterdam. Onder de leiding van Joan Vandenhoute (1951-1981) genoot het DAHM internationale erkenning en in 1978 werden de bevoegdheden uitgebreid. De naam werd eerst veranderd in Dienst Monumentenzorg en Stadsarcheologie (DMSA) en in 1993, nadat de dienst opgesplitst werd, naar Dienst Archeologie (DA) (Laleman, 2006, p. 21).

In 2005 verhuisden de DA en het Stadsarchief naar een gezamenlijk gebouw in Gentbrugge, **De Zwarte Doos**. Deze stadsdiensten vormen samen het historisch

⁴ Bijvoorbeeld *Messenger des sciences historiques*, de *Inventaire archéologique*

kenniscentrum van de stad Gent.

Marie Cristine Laleman stelt regelmatig een status questionis op van de stadsarcheologie in Gent. Belangrijke publicaties omtrent de ontwikkelingen en betekenis van de opgravingen zijn *Graven naar Gents Verleden* en *Wat 'n leven binnen die muren! Gent 1100- 1350*. In deze werken komt naar voren dat het noodzakelijk is om de archeologische dienst te koppelen aan de stedenbouwkundige werking en ruimtelijke ordening van de stad en dat er nog nood is aan een beter beheer rond de samenwerking.

2.2.4 Mechelen en Maaseik

Na Antwerpen, Brugge en Gent kregen ook Mechelen (2004) en Maaseik (1984) een eigen archeologische dienst.

Mechelen kent de laatste decennia een grote economische en demografische groei en de stad heeft een enorm toeristisch potentieel. Geen enkele andere Vlaamse stad heeft zoveel beschermde monumenten. Daarnaast heeft de historische stadskern een zeer rijk bodemarchief.

Typerend voor het stadsarcheologisch onderzoek in Mechelen zijn de talrijke amateurverenigingen. Mechelen kende doorheen de jaren heel veel archeologische kringen en amateur-archeologen die de stadsarcheologie levend hielden en de publieke belangstelling voor het verleden van de stad groot maakten (Robberechts, Troubleyn, Ribbens & Kinnaer, 2006, p. 35). In 2002 begon de Mechelse Vereniging voor Stadsarcheologie een muurarcheologisch onderzoek van enkele woningen in de Pandjesstraat. Dit project werd in 2005 beloond met een prijs van de Koning Boudewijnstichting.

Maaseik beschikt over een groot historisch archief en de Middeleeuwen zijn hierin goed gedocumenteerd. Voor oudere tijdsvlakken moet men echter gebruik maken van het bodemarchief en de materiële resten. Daarom is het waarschijnlijk de enige stad in Limburg die sinds 1984 een stadsarcheoloog in dienst heeft. De archeologische dienst ontstond hier mede door discussies en problemen rond het stockeren van vondsten. In de 19de eeuw werden belangrijke artefacten van de Maaseikse stadsgeschiedenis naar musea in andere steden gebracht. Als tegenreactie hierop kwamen er in Maaseik verschillende privé-collecties, die uiteindelijk in het Stedelijk Museum terecht kwamen. Er

werd veel belang gehecht aan deze vondsten maar toch vond er in eerste instantie geen wetenschappelijk onderzoek plaats. Daarom werd er vanaf 1985 een archeoloog/conservator in dienst genomen die de werking van het museum en de opgravingen in goede banen moest leiden (Heymans & Neskens, 2006, p. 60).

Net als in Brugge richt ook de archeologische dienst van Maaseik zich niet enkel op de historische stadskern maar op de wijdere regio. Die ruimere werkcontext zorgde ondermeer voor unieke Gallo-Romeinse vondsten.

3. Probleemstelling en besluiten

De laatste vier decennia kende de stadsarcheologie in Vlaanderen en in de rest van Europa een grote ontwikkeling. Van het romantische en nationalistische gedachtengoed dat in de 18de en 19de eeuw overheerste, evolueerde de discipline naar een archeologisch totaalonderzoek van en in de stad. Een enge interesse in enkel de middeleeuwse geschiedenis, kloosters en kastelen breidde zich uit naar de gehele ontstaansgeschiedenis van de stad en haar omgeving. De nadruk verschoof van de gebouwen en monumenten naar de mensen die erin geleefd hebben. De institutionalisering van de stadsarcheologie in 5 Vlaamse steden bracht een grote hoeveelheid aan extra informatie met zich mee. De geschreven bronnen en archieven worden stilaan uitgebreid, aangevuld en in vraag gesteld door het bodemarchief van de stad.

Ondanks de groeiende aandacht van de bewoners en de onderzoekers voor de geschiedenis van zijn of haar stad zijn er toch nog enkele aandachtspunten voor de toekomst. Het archeologisch onderzoek beperkt zich in de meeste steden nog te veel tot noodingrepen, wanneer bouwprojecten de materiële resten voorgoed dreigen te vernietigen. Gericht wetenschappelijk onderzoek en een bredere publiekswerking zou tot een beter begrip en continuïteit van het onderzoeksproces leiden, hierbij zouden lokale scholen en universiteiten een grotere rol kunnen spelen. Ook is het gunstig voor het onderzoek en voor de stad als alle betrokken diensten beter met elkaar kunnen samenwerken (zo zijn er ruimtelijke ordening, monumentenzorg, stadsarchitecten, bouwheren, ed). In Vlaanderen is er nog veel werk aan de winkel om de stadsarcheologie verder te institutionaliseren aangezien maar 5 van de 66 steden minstens een archeoloog in dienst hebben. Vooral in Vlaams-Brabant en Brussel, waar geen enkele archeologische stadsdienst aanwezig is, is er nood aan een stedelijk beleid. Nu bieden losse

onderzoeken, uit noodzaak uitgevoerd door commerciële bedrijven, vaak geen totaalbeeld. Heel vaak worden de vondsten wel opgegraven en gearhiveerd maar blijft het echte onderzoek uit door gebrek aan tijd of middelen. Op veel archeologische sites moeten er keuzes gemaakt worden en kan niet alles onderzocht worden: waar geen geld en tijd voor is verdwijnt dan voorgoed uit het stadsgeheugen.

Bibliografie

- . Agentschap Onroerend Erfgoed, '7.2 Stadsarcheologie | Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen' (online) 2017, https://onderzoeksbalans.onroerenderfgoed.be/onderzoeksbalans/archeologie/late_middeleeuwen_en_moderne_tijden/stadsarcheologie (4 november 2018)
- . Hubert De Witte, Marie Cristine Laleman & Tony Oost, "Stadsarcheologie in Vlaanderen", *Vlaanderen*, jaargang 39, Tielt 1990, p. 197-204.
- . Hubert Heymans & Anja Neskens, "Stadsarcheologie in Maaseik" *Monument en Landschap* 26/2 (2006), p. 59- 66.
- . Bieke Hillewaert, "Archeologie in Brugge. Van stedelijke naar intergemeentelijke dienst" *Monument en Landschap* 26/2 (2006), p. 24-33.
- . Marie Cristine Laleman, "Stadsarcheologie" in *Hoe schrijf ik de geschiedenis van mijn gemeente? Deel IIIb. Hulpwetenschappen*, Gent 1990, p. 451-467.
- . Marie Cristine Laleman, "Het geheugen van een stad: drie decennia Gentse stadsarcheologie" *Monument en Landschap* 26/2 (2006), p.6-23.
- . Bart Robberechts, Liesbeth Troubleyn, Raf Ribbens & Frank Kinnaer, "Mechelen en de stedelijke dienst archeologie" *Monument en Landschap* 26/2 (2006), p. 35-47.
- . Johan Veeckman & Tim Bellens, "Stadsarcheologie in Antwerpen" *Monument en Landschap* 26/2 (2006), p. 48- 57.
- . Werner Wouters, "Stadsarcheologie in Vlaanderen. Een korte inleiding", *Monument en Landschap* 26/2 (2006), p.4-5.